

УКУКТАР
ҮЧҮН
ЖАЗ

AMNESTY
INTERNATIONAL

**АЛ СОГУШКА КАРШЫ
ЧЫККАНЫ ҮЧҮН АЗЫР
ТҮРМӨДӨ**

АЛЕКСАНДРА СКОЧИЛЕНКО

📍 **ОРУСИЯ**

УКУКТАРДЫ КОРГОО ҮЧҮН КАТ ЖАЗ

20 ЖЫЛДАН БЕРИ ЖАЗЫЛЫП,

КЫЙЛА ӨМҮР ӨЗГӨРТКӨН КАТТАР

Кимдир бирөөнү колдоо үчүн бир ууч гана адам бириксе, жыйынтыгы укмуш болушу мүмкүн.

Мындан 20 жыл мурун Польшадагы активисттердин чакан тобу 24 сааттык кат жазуу марафонун өткөрүшкөн. Кийинки жылдарда бул идея терең жайыла баштаган. Бүгүнкү күндө “Кат жазуу марафону” — бул адам укуктары боюнча дүйнөдөгү эң ири иш-чара болуп саналат.

2001 -жылы 2,326 кат жазылса, 2021-жылы алардын саны 4,7 млн катка жеткен. Твиттер, петицияларга кол коюу жана башка иш-чаралардын, тилектештик үчүн чек аралар тоскоол эмес деген пикирдин алкагында жер жүзүндөгү адамдарды бириктирип, сөздүн күчүн колдонгон. Биргеликте бул адамдар бир нече жылдар бою 100дөн ашуун адамдын жашоосун өзгөртүүгө жардам берип, аларды кыйноолордон, куугунтуктардан же адилетсиз кармоолордон бошотушкан.

Бул жылы өнөктүк иштери тынчтык жигердүүлүгүн, жеке көз караштары же өзгөчөлүктөрү үчүн бугага алынган адамдардын нааразычылыктарын билдирүү жана өз оюн эркин айтуу укуктарын коргоого багытталган.

Алардын арасында укук коргоочу аялдар, сүрөтчүлөр жана тынч демонстранттар бар. Бул адамдар сабалып, түрмөгө камалып, октон жабыркап, куугунтукталып, же коркутуп-үркүтүүлөргө кабылган. “Кат жазуу марафону” аркылуу алар дүйнө жүзүндөгү миңдеген адамдардан атайын тилектештик каттарын алып турушат. Алар жана алардын үй-бүлөлөрү, жашоосундагы жагдайлар коомчулуктун назарында экенин жана алар унутта калбаганын билип турушат. Тилектештик аракеттер менен ар бир адамдын, анын ичинде эң көп басымга кабылгандар дагы зордук-зомбулуктан коркпостон, нааразычылык акцияларына тең укукта катыша аларына кепилдик берсек, адилеттүү жана бирдей дүйнөнү түзө алабыз.

Кат жазуу менен бирге, Amnesty өз өлкөлөрүндө чечим кабыл алып, бир нерсе өзгөртө алган адамдарга — саясатчыларга кайрылат. Укуктарды коргоо үчүн кат жазуу иш-чарасы адилетсиздикти коомдук иш-чаралар аркылуу көрсөтүп, социалдык тармактарда эл аралык коомчулуктун көңүлүн буруп келет.

Мурдагы жылдары кат жазуу өнөктүгүнө катышкандар көптөгөн адамдар аларды колдоп жатканын түшүнүп, каттардын таасири аларга дем-күч бергенин билдиришкен.

Көбүнесе, кат жазуунун найтыжасында укугу бузулган адамдарга жана топторго карата өлкө бийлигинин мамилеси байкаларлык өзгөрөт. Айыптар алынып, инсандар камактан бошотулушу мүмкүн. Инсандарга гумандуу мамиле жасала баштайт, адилетсиздикке каршы мыйзам жана жоболор киргизилет.

© Amnesty International - Нигерия

Amnesty Нигериянын активисттери укуктар үчүн жазылган “Каттар марафону - 2021” катышууда.

БАШТООДОН МУРДА

Адам укуктары боюнча бул билим берүү иш-чарасын ар кандай онлайн же оффлайн шарттарда, мисалы, мектепте, жамааттык топто, үй-бүлөдө же активисттик топтордун арасында өткөрүүгө болот. Фасилитатор (өткөрүүчү) катары бул иш-чараны алып барып жаткан кезде контекстке жана топтун ыңгайына жараша ылайыкташтыра аласыз. Мисалы, сиз топтун талкуулана турган маселелер боюнча буга чейин кандай билими бар экенин, катышуучулардын санын жана жигердүү катышууга мүмкүнчүлүк бере турган иш-чараларды кантип мыкты уюштурууну, техникалык шарттарын (онлайн же оффлайн түрдөбү), жана башка кандай чектөөлөр бар экенин карап чыксаңыз болот. Катышуучулар кандайдыр бир иш боюнча аракет же чара көрүүнү кааласа, бул алар үчүн коопсузбу сүйлөшүп көрүңүз.

Бардык иш-чаралар **биргелешкен окутуу ыкмаларына** негизделген. Анда катышуучуларга жөн гана маалымат

берилбейт; алар кейстерге байланыштуу маселелерге суроо салышат, изилдешет, талдашат жана талкуулашат. Мындай ыкма аркылуу катышуучулар:

негизги компетенттүүлүктөрүн жана жөндөмдөрүн **АРТТЫРЫШАТ**;

өз ой-пикирлерин **КАЛЫПТАНДЫРЫШАТ**, суроолорду беришет жана берилген маселелерди тереңирээк түшүнө башташат;

үйрөнгөн нерсесин **КӨЗӨМӨЛГӨ АЛЫП**, кызыкчылыктарына, жөндөмдөрүнө жана тынчсызданууларына жараша талкууларды жүргүзүшөт;

өз-ара эмоционалдуу иштешүү жана жүрүм-турумдарын өнүктүрүү үчүн талап кылынган **МЕЙКИДИККЕ ЭЭ БОЛУШАТ**.

■ Укугу бузулган адамдар үчүн күрөшүп жатканыбыз жөнүндө бул жерден окуй аласыз: <https://eurasia.amnesty.org/marathon-pisem/> (орус тилинде)

■ Өлкөңүздөгү Amnesty Уюмунун командасы менен байланышыңыз: www.amnesty.org/countries

■ **#W4R22** хэштеги аркылуу @Amnesty уюмуна колдооңузду билдирген твит жөнөтүңүз.

■ Эгер сиз биргелешкен окутуу ыкмалары менен тааныш эмес болсонуз, баштоодон мурда Amnesty International уюмунун көмөктөшүү (Amnesty International's **Facilitation Manual**) боюнча колдонмосун карап чыгыңыз: www.amnesty.org/en/documents/ACT35/020/2011/en/ (англис тилинде)

■ Ошондой эле Amnesty International уюмунун **адам укуктары боюнча** онлайн курстары бар <https://academy.amnesty.org/learn/course/external/view/elearning/120/wedenie-v-pra-va-celoveka> (орус тилинде)

СӨЗДӨРҮҢӨРДҮН КҮЧҮ БАР

ҮЙ-БҮЛӨСҮ МЕНЕН КАЙРАДАН

2021-жылдын 30-июнунда укук коргоочу Жермен Рукики, Бурундиде төрт жылдан ашык түрмөгө камалып, бошотулган. Ал жөн гана адам укуктарын коргогон үчүн камакка алынып, жоопко тартылган.

2020 – Кат жазуу марафону учурунда дүйнөнүн булуң-бурчундагы тарапкерлер Жермендин эркиндигин талап кылган 436,000ден ашык акцияларды өткөрүшкөн. Эркиндикке чыккандан кийин өлкөдөн чыга албаган Жермен акыры 2022-жылдын февралында Бельгиядагы үй-бүлөсү менен кайрадан жолугушкан. “Укуктар үчүн жазылган каттардын марафону чында эле оң таасирин тийгизет. Бул колдоо мага, Жермен Рукикиге, түрмөдөн чыгып, адам укуктарын коргоо үчүн ого бетер умтулууга түрткү берди”, — деген ал.

© Приваттык

ӨЛҮМ ЖАЗАСЫНАН БОШОТУЛДУ

Түштүк Судандык Магай Матиоп Нгонг 2017-жылдын 14-ноябрында киши өлтүрүүгө айыпталып, өлүм жазасына тартылган кезде мектеп окуучусу болчу. Магай судьяга өлүм кокустук экенин айтып, ал кезде болгону 15 жашта экенин түшүндүргөн. Ошентсе да, Магайга жактоочу берилбестен ал киши өлтүрүү боюнча сот жообуна тартылган. 2019 - Кат жазуу марафону учурунда Магайга арналган 700,000ден ашуун иш-чаралар өткөрүлгөн. 2022-жылдын мартында Жогорку сот Магайдын окуя учурунда бала болгондугун эске алып, аны бошотууга макул болгон. Магай азыр өлкөдөн аман-эсен чыгып кеткен жана өзүнө окшогон адамдарга жардам берүүгө мурдагыдан да көбүрөөк чечкиндүү болду.

УКУК КОРГООЧУ ЭРКИДИККЕ ЧЫКТЫ

Мугалим жана ата Бернардо Кааль Соль Гватемаланын түндүгүндөгү Кахабон дарыясындагы гидроэлектростанциялардан жапа чеккен жамааттарды коргоо үчүн талыкпай эмгектенген. Ал 2018-жылдын ноябрында анын адам укуктарын коргоо ишине тоскоол болгон бурмаланган айыптар менен жети жылдан ашык мөөнөткө эркинен ажыратылган. 2021- жылы Кат жазуу марафону учурунда Бернардо үчүн жарым миллиондон ашык иш-аракеттер жасалып, ал 2022-жылдын март айында бошотулган.

© Симон Дальмессо

АДАМ УКУКТАРЫ ЖӨНҮНДӨ

Адам укуктары - бул ар бирибизге таандык негизги эркиндиктер жана коргоолор. Алар жашына, улутуна, жынысына, расасына, ишенимдерине жана жеке багыттарына карабастан кадыр-барктын, тең укуктуулуктун жана өз ара урматтоонун принциптерине негиздилген.

Сиздин укуктарыңыз - алардын сакталышы, башкаларга адилеттүүлүк менен мамиле кылуу жана өзүңүздүн жашооңузду тандоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу. Бул негизги адам укуктары универсалдуу – алар баарыбызга таандык; дүйнөдөгү бардык адамдар аларга ээлик кылат. Алар ажыратылгыс – аларды бизден тартып алуу мүмкүн эмес. Ошондой эле, алар бөлүнгүс жана бири-бирине көз каранды. Алардын бардыгы бирдей мааниге ээ жана өз ара тыгыз байланышта.

Экинчи Дүйнөлүк Согуш учурунда жасалган мыкаачылыктардан кийин Адам укуктарынын жалпы декларациясы кабыл алынгандан баштап, адам укуктары боюнча эл аралык документтер бүткүл дүйнөдөгү адамдардын жашоосун жакшыртуу үчүн иштелип чыккан улуттук, аймактык жана эл аралык мыйзамдардын бекем пайдубалын түздү. Адам укуктары бийликтегилерге мыйзамдар катары каралышы мүмкүн. Алар бийликтегилер жана өкмөт мүчөлөрү үчүн өз юрисдикциясындагы, ошондой эле чет өлкөдөгү адамдардын укуктарын урматтоо, коргоо жана аткаруу боюнча милдеттенмелерди жаратат.

Адам укуктары практикалык мүмкүнчүлүктөр болгондо гана орундала турган жыргалчылыктар эмес.

Amnesty Швейцариянын активисттери укуктар үчүн жазылган "Каттар марафону - 2021" катышууда.

Amnesty International - Швейцария

АДАМ УКУКТАРЫНЫН ЖАЛПЫ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ (АУЖД)

АУЖД — Экинчи дүйнөлүк согуштан кийинки жылдарда жаңыдан түзүлгөн Бириккен Улуттар Уюму тарабынан иштелип чыккан. 1948-жылдын 10-декабрында кабыл алынган күндөн бери ал адам укуктары боюнча эл аралык системанын негизин түзгөн. Дүйнөнүн ар бир өлкөсү бул документтин 30 беренесинде айтылган жалпы принциптерге баш ийе турганына макул болгон.

АУЖД – бул декларация. Бул дүйнө жүзү боюнча бийлик тарабынан адамдарга мамиле кылууда белгилүү стандарттарга баш ийүү ниетинин декларациясы. Адам укуктары эл аралык мыйзамдын бир бөлүгү болуп калды: АУЖД кабыл алынгандан бери анын принциптеринин негизинде көптөгөн башка милдеттүү мыйзамдар жана макулдашуулар түзүлдү. Дал ушул мыйзамдар жана макулдашуулар Amnesty International сыяктуу уюмдарга, бийликтегилерди "Кат Жазуу Марафонун" колдоого алып, туш болгон жүрүм-турумдарынан же терс мамилесинен баш тартууга негиз түзөт.

АДАМ УКУКТАРЫНЫН ЖАЛПЫ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ

 <p>ЖАРАНДЫК УКУКТАР ЖАНА ЭРКИНДИКТЕР Жашоо укугу, кыйноолордон жана кулчулуктан эркин болуу, дискриминацияга жол бербөө укугу.</p>	<p>1-берене Өз беделинде жана укуктарда эркиндик жана теңдик</p> <p>2-берене Дискриминацияга жол бербөө</p> <p>3-берене Адамдын жашоо, эркиндик жана коопсуздук укугу</p> <p>4-берене Кулчулуктан боштондук</p> <p>5-берене Кыйноолордон эркиндик</p>
 <p>ЮРИДИКАЛЫК УКУКТАР Күнөөсүз деп эсептелүү укугу, акыйкат сот талап кылуу, негизсиз кармап кетүүдөн же камактан чыгуу укугу.</p>	<p>6-берене Бардык адамдар мыйзам менен корголот</p> <p>7-берене Мыйзам алдында бардыгы бирдей</p> <p>8-берене Мыйзам тарабынан белгиленген негизги укуктары бузулган кезде аларды калыбына келтирүү талаптары</p> <p>9-берене Эч ким мыйзамсыз кармалууга, камакка алынууга, же куугунтукталууга тийиш эмес</p> <p>10-берене Акыйкат сот жараянын талап кылуу</p> <p>11-берене Күнөөсү тастыкталганга чейин күнөөсүз деп эсептелүү</p> <p>14-берене Куугунтукка алынганда чет өлкөдөн баш калкалоо чарасын издөө укугу</p>
 <p>СОЦИАЛДЫК УКУКТАР Билим алуу укугу, үй-бүлөө түптөө жана багуу, эс алуу жана ден-соолукка кам көрүү укугу.</p>	<p>12-берене Үй-бүлөлүк жеке турмушуна кийлигишпөө жана турак жайынын кол тийбестигин коргоо укугу</p> <p>13-берене Эркин жашоо жана мамлекеттер ортосунда эркин саякаттоо укугу</p> <p>16-берене Никеге туруу жана үй-бүлөлүк лүк турмушун баштоо укугу</p> <p>24-берене Эс алуу жана бош убактысын пайдалануу укугу</p> <p>26-берене Билим алуу укугу жана башталгыч билим акысыз болууга тийиш</p>
 <p>ЭКОНОМИКАЛЫК УКУКТАР Турак жайга ээ болуу, иштөө, пенсияга чыгуу жана адекваттуу турмуштук стандартта жашоо укугу.</p>	<p>15-берене Жарандыкка ээ болуу укугу</p> <p>17-берене Өздүк турак жайга жана мүлккө ээ болуу укугу</p> <p>22-берене Социалдык жактан камсыз болуу укугу</p> <p>23-берене Адилеттүү эмгек акыга иштөө жана кесипчилик союздарга кирүү укугу</p> <p>25-берене Ден соолук жана жыргалчылыгына кам көрүү үчүн адекваттуу турмушта жашоо укугу</p>
 <p>САЯСИЙ УКУКТАР Өлкөнү башкарууга катышуу, добуш берүү, тынч чогулуштарды өткөрүү, сөз эркиндиги, дин жана ишеним укуктар.</p>	<p>18-берене Ишеним жана дин эркиндиги укугу</p> <p>19-берене Сөз эркиндиги жана маалыматты жайылтуу укугу</p> <p>20-берене Эркин түрдө тынч чогулуштарга катышуу жана ассоциацияларга кирүү укугу</p> <p>21-берене Өз өлкөнү башкарууга катышуу укугу</p>
 <p>МАДАНИЙ ЖАНА ТИЛЕКТЕШТИК УКУКТАРЫ Коомчулуктун маданий турмушуна катышуу укугу.</p>	<p>27-берене Өз коомчулугуңузду маданий жашоосуна катышуу укугу</p> <p>28-берене Бардык укуктар толугу менен ишке ашырылышы мүмкүн болгон эл аралык тартипке болгон укук</p> <p>29-берене Башкалардын укуктарын сыйлоо жоопкерчилиги</p> <p>30-берене Бул укуктардын бирин дагы тартып алууга тыюу салынат!</p>

ИШ-ЧАРА

СӨЗ ЭРКИНДИГИ УКУГУ

НЕГИЗГИ ТҮШҮНҮКТӨР

- сөз эркиндиги
- маалыматты издөө, алуу жана таратуу укугу
- цензура

БУЛ ИШ-ЧАРА ЖӨНҮНДӨ

Катышуучулар Орусиянын Украинага басып кирүүсүнө тынчтык жолу менен каршы пикирин билдиргени үчүн орус бийлиги тарабынан камакка алынган Александра Скочилленконун чыныгы окуясы аркылуу нааразылыгын тынч түрдө билдирүү жана сөз эркиндиги, анын ичинде маалымат издөө, алуу жана таратуу укугу жөнүндө окуп билишет. Иш-чаранын алкагында катышуучулар Александраны токтоосуз жана эч кандай шартсыз бошотууга чакырган кайрылуу катын жазууга жана ага тилектештиктерин билдирүүгө чакырылат.

ОКУТУУНУН НАТЫЙЖАЛАРЫ

Катышуучулар:

- сөз эркиндигин **түшүнүп**, аны өз жашоосу менен **байланыштыра алышат**;
- сөз эркиндигине болгон укуктун бузулушунун кесепеттерин **изилдешет**;
- башка укуктар сөз эркиндиги укугу менен кандай байланышта экенин **таанышат**;
- Мунапыс уюмунун “Укуктар үчүн жаз” же “Кат жазуу марафону” кампаниясы менен **таанышышат**;
- Александра Скочилленкону колдоп, тилектештиктерин билдирген каттарды **жазышат**.

КУРАК: 12+

УБАКЫТ

60 мүнөт. “Аракет көрүү” бөлүмү үчүн сизге кошумча убакыт керек болушу мүмкүн.

КЕРЕКТҮҮ МАТЕРИАЛДАР

- **Материал:** Сүрөттөр (9-11-беттер)
- **Материал:** Окуяны ачып берүү (13-бет)
- Сөз эркиндиги жөнүндө **жалпы маалыматтар** (14-бет)
- **Материал:** Александранын окуясы (15-бет)
- Адам укуктарынын **жалпы декларациясынын (АУЖД)** жөнөкөйлөтүлгөн варианты (5-бет)
- Кагаз, калем жана конверттер (эгер кат жөнөтүлсө)
- Кошумча: Каттардын үлгүсүн бул жерден алсаңыз болот: www.amnesty.org/writeforrights/
- Кошумча: Александранын видеосу: www.amnesty.org/w4r-videos (англис тилинде).

ДАЯРДЫК

- Ар бир катышуучу/топ үчүн таратылуучу материалдарды, негизги маалыматтарды жана АУЖДнын көчүрмөлөрүн принтерден чыгарып алыңыз.
- 14-беттеги жалпы маалыматты жана 15-беттеги Александранын окуясын окуп чыгыңыз.

КОШУМЧА МААЛЫМАТ

- “Кат жазуу марафону” боюнча кыска курсту бул жерден алсаңыз болот: <https://academy.amnesty.org/learn/course/external/view/elearning/151/marafon-pisem> (орус тилинде)
- “Нааразычылык билдирүү” укугу боюнча кыска курсту бул жерден ала аласыз: <https://academy.amnesty.org/learn/course/external/view/elearning/224/pravo-na-vyrazenie-protesta> (орус тилинде)
- Нааразычылык билдирүү укугу боюнча Мунапыс уюмунун брифингин бул жерден окуп аласыз: www.amnesty.org/en/documents/ACT30/5856/2022/en/ (англис тилинде)

ЭСКЕ АЛУУ ҮЧҮН МААНИЛУУ

- Кээ бир адамдар сөз эркиндигин жек көрүү жана/же басмырлоо билдирүүлөрү менен байланыштырышы мүмкүн. Эгерде иш-чаранын жүрүшүндө ушундай сезимдер пайда болсо, жалпы маалыматтар фасилитаторго бийликти сындаган сөз менен кемсинткен жана жек көргөн сөздөрдүн ортосундагы айырманы түшүндүрүүгө жардам берет.
- Нааразычылык сөзүн колдонуу өтө талаштуу жана катышуучуларды тобокелге салышы мүмкүн болгон контексттерде, сиз аны тынч митингдерге катышуу жана сөз эркиндиги укуктары сыяктуу альтернативалар менен алмаштырсаңыз болот.

1. ҚАРШЫ ПИКІРДИ БИЛДІРҮҮНҮН ЖАРАТМАН ЖОЛДОРУ

Пленардык убакта төмөнкү суроолорго тез жоопторду алыңыз:

- **Ар бир адам өз ой-пикирин эркин билдирүү укугуна ээ. Бул эмнени түшүндүрөт?**
- **Сиз каршы болгон нерсеңизге терс пикириңизди билдирүү үчүн ушул укуктан пайдаланып көрдүңүз беле?**
- **Аны кантип ишке ашырдыңыз же кандай аракеттерди көрдүңүз?**

Көрсөтмө курал катары айрым жоопторду жазуу үчүн досканы же флипчартты колдонсоңуз болот.

Алгачкы жооптордон кийин, 9-11-беттердеги “Аракет көрүү” бөлүмүндөгү сүрөттөрдү таратып, төмөнкү суроолорду колдонуу менен ар бир сүрөт эмне жөнүндө экенин талкуулаңыз.

- **Бул акциялардын мааниси эмнеде деп ойлосуз?**
- **Бул сүрөттө сиздин көңүлүңүздү бурган бир нерсе барбы?**
- **Бул акция сизге эмнеси менен жакты?**

Ар бир сүрөттү талкуулоо үчүн катышуучуларды кичине топторго бөлүңүз. Бир канча мүнөттөн кийин, алардан чоңураак топко баяндама жасоону сураныңыз же муну пленарда ишке ашырыңыз.

20 МҮНӨТ

Сүрөттөрдүн ортосундагы айрым окшоштуктарга жана айырмачылыктарга көңүл буруп, нааразычылык кандайча ар кандай формада болушу мүмкүн экенин белгилеп кетсеңиз болот. Кээ бирөөлөр жалгыз же чакан топтор менен иш алып барса, башкалары массалык мобилизацияга катышат. Кээ бир иш-аракеттер дароо ишке ашса, башкалары көп убакыттан кийин көрүнөт. Иш-аракеттердин кээ бир түрлөрү чуу жаратса, башкалары этияттык менен жасалышы мүмкүн.

Катышуучулардан алар нааразычылыктын башка чыгармачыл жана шыктандыруучу формаларын белиби деп суроо менен иш-чаранын бул бөлүгүн жабыңыз.

2. КАРШЫ ТУРУУ: АЛЕКСАНДРАНЫН ОКУЯСЫ

25 МҮНӨТ

Биз Александранын (же кыскача Саша) окуясын карай турганыбызды түшүндүрүңүз. Төмөнкү абзацтарды окуп бериңиз же башка бир катышуучудан аларды окуп берүүсүн сураныңыз:

Сүрөтчү жана ырчы Александра 1990-жылы Орусиянын Санкт-Петербург шаарында туулган. Ал чыгармачыл инсан катары адатта ар кандай иштер менен алектенип келген – балдар борборунда иштеген, батирлердин оңдоп-түзөө иштерин жасаган, видеолорду тартып, монтаждап жана достору үчүн музыкалык клиптерди жараткан.

Александра Орусиянын Украинага басып киришинен тынчсызданып, 2022-жылдын 31-мартында буга өз алдынча нааразычылыгын билдирген. Ал Санкт-Петербургдагы жергиликтүү супермаркетте баалар жазылган этикеткаларды согушка каршы маалыматтар жана лозунгдар жазылган кичинекей кагаздар менен алмаштырган.

Катышуучулардан алгачкы жоопторду алыңыз. Алардан сураңыз:

- **Александра жөнүндө эмне билебиз?**
- **Анын согушка каршы туруу ыкмасы жөнүндө кандай ойдосуз?**
- **Элестетип көрүңүз, сиз Орусияда жашайсыз жана Орусиянын Украинага каршы басып кириши жана конфликт тууралуу туура эмес маалыматтар жөнүндө тынчсызданып жатасыз. Ушундай жол менен конфликтке каршы турууну элестете аласызбы? Эмне үчүн мүмкүн же эмне үчүн мүмкүн эмес?**

Катышуучуларды эки экиден бөлүп, ар бир жупка Александрга кийин эмне болгонун баяндаган “Окуяны ачып берүүчү” (13-бет) иш барагынын көчүрмөсүн бериңиз. **Александранын окуясы** ар кандай адам укуктарына кандай тиешеси бар экенин карап чыгуу үчүн брошюрадагы суроолорду колдонуу менен аларга кейсти талкуулоо үчүн 10 мүнөткө жакын убакыт бериңиз. Катышуучуларга **Адам укуктарынын жалпы декларациясынын (АУЖД)** көчүрмөсүн (5-бет) же **сөз эркиндиги боюнча жалпы маалыматты** (14-бет) берсеңиз болот.

Катышуучуларды кайра чогултуңуз. Эгер жетиштүү убакыт калса, жуптардан айрым тыянактары жана талкуулары менен бөлүшүүсүн сурансаңыз болот. Болбосо, төмөнкү суроолорго өтүңүз:

- **Анын окуясы сизге эмнеге түрткү берди?**
- **Александрага жигердүүлүгүн мындан ары да улантуусуна эмне күч-кубат берет деп ойлойсуз?**
- **Аны колдоо үчүн кандай чара көрө алмаксыз?**

Бир нече адамдан жооп алыңыз.

3. САШАГА КОЛДОО КӨРСӨТҮҢҮЗ

15 МҮНӨТ

Amnesty International уюмунун “Укуктарды коргоо үчүн жаз/ Кат жазуу марафону” өнөктүгү тууралуу айтып бериңиз. Мунан ары адамдарды Александра үчүн адилеттүүлүктү талап кылууга чакырып жатканын бөлүшүңүз. Каттардын жана башка кампаниялардын канчалык эффективдүү болоорун көрсөткөн былтыркы өнөктүктөн (3-бетте) мисалдарды келтирсеңиз болот. Мисал катары 2021-жылдагы Кат жазуу марафонунун ийгилигин Казакстандык блогер Темирлан Еңсебектин окуясы менен келтирсеңиз болот: <https://eurasia.amnesty.org/2022/09/15/delo-protiv-kazahstanskogo-blogera-temirlana-enssebeke-prekrasheno-on-byл-geroem-marafona-pisem-2021-goda/> (орусча)

Катышуучуларга бөлүнгөн аралыктын ичинде аракет көрүүгө убакыт жетишсиз болсо, аларды кийинчерээк кантип жасоону уюштурууга үндөңүз же иш-аракеттерди топторго бөлүп бериңиз. Аларды чыгармачылыкка шыктандырыңыз.

■ Эгерде катышуучулар АУЖД менен биринчи жолу таанышып жаткан болсо, анда 4-беттеги маалыматты колдонуп, анын эмне экенин түшүндүрүү менен башташыңыз керек.

■ Катышуучуларга Александра боюнча видеону бул жерден көрсөтсөңүз болот: www.amnesty.org/w4r-videos (англис тилинде).

КАТ ЖАЗУУ

Катышуучуларды оң жактагы байланыш маалыматын колдонуп, орус бийлигине кат жазууга чакырыңыз.

Бийликтегилерге жеке билдирүүлөр эң чоң таасир берерин түшүндүрүңүз. Катышуучуларга кат жазууга жардам берүү үчүн төмөнкү көрсөтмөлөрдү бере аласыз:

- Бийликке бул каттын жеке өзгөчөлүгүн белгилөө үчүн өзүңүз жөнүндө бир нерсе айтыңыз.
- Александра Скочиленконун окуясында сизди эмне таң калтырганын белгилеңиз.
- Аларга бийликтегилердин сөз эркиндигин урматтоосу эмне үчүн маанилүү деп ойлой турганыңызды билдириңиз.
- **Аларга Александра Скочиленкону токтоосуз жана эч кандай шарт кошпостон бошотууну жана ага коюлган бардык айыптарды алып салууну айтыңыз.** Ал анткени согушка каршы экенин билдиргени үчүн гана камалган.

Санкт-Петербург шаарынын Прокуратура
Почтамтская көчөсү 2/9
Санкт-Петербург
190000
Орусия Федерациясы

Факс: +7 812 318 26 11

Кайрылуу: Урматтуу Прокурор

ТИЛЕКТЕШТИКИ БИЛДИРҮҮ

Александранын рухун бекем сактоого жардам бериңиз. Ага тилектештик жана үмүт берген каттарды жөнөтүңүз. Өзүңүз жөнүндө жана кайсы жерден экениңизди бир аз айтып бериңиз. Каттарга кошуп бир нече чиймелерди, мисалы мышыктардын (Александранын Люси жана Мод деген эки мышыгы бар) сүрөттөрүн тартып жиберсеңиз болот. Андан кийин катыңызды оң жактагы дарекке жибериңиз.

Же болбосо, катыңызды сүрөткө тартып, аны социалдык медиаңызда Александраны белгилөө менен жарыялай аласыз.

Facebook: facebook.com/sasha.skochilenko

Instagram: [@skochilenko](https://instagram.com/skochilenko)

Александра орус жана англис тилдеринде сүйлөйт.
Бул жерде айрым фразаларды колдонсоңуз болот:

Саша, держись! (Sasha, stay strong!)

Мы думаем о тебе (Our thoughts are with you)

Мы с тобой! (We stand by you!)

Александра Скочиленко
Укуктар үчүн жаз / Кат жазуу марафону
Эл аралык Мунапыс Уюму
(Amnesty International)
1 Истон Стрит
Лондон
WC1X 0DW
Бириккен Королдук

Александранын түрмөдөн тарткан сүрөтү.

МАТЕРИАЛДАР

ИШ-ЧАРАЛАРДАН ИРМЕМДЕР

1

2

МАТЕРИАЛДАР

ИШ-ЧАРАЛАРДАН ИРМЕМДЕР

3

4

МАТЕРИАЛДАР

ИШ-ЧАРАЛАРДАН ИРМЕМДЕР

5

6

МАТЕРИАЛДАР

ИШ-ЧАРАЛАРДАН ИРМЕМДЕР

ФАСИЛИТАТОР ҮЧҮН КЕРЕКТҮҮ МААЛЫМАТ

1

Швейцариядагылар 2016-жылы сегиз ири темир жол бекетинде, анын ичинде Женевада флешмобдорду уюштурушкан. Кээ бирлери качкындарды чагылдыруу үчүн чукул жардам жууркандарын жамынып, жүргүнчүлөрдүн катарына кошулушса, ал эми башка активисттер качкындарды жакшыраак коргоону суранган баракчаларды таратышкан.

2

Адамдар асан-үсөн түстөгү гүлдөрдү ЛГБТИлерге каршы зомбулукка каршы чыгуу үчүн колдонушкан. 2019-жылдагы бул нааразылык акциясы учурунда Орусиянын Лондондогу элчилигине 65 миңден ашуун кол топтолгон петиция да жеткирилип, президент Путинди Чеченстандагы ЛГБТИлерге кол салууларын жана уурдалышын иликтөөгө чакырган.

3

2020-жылы АКШнын Лос-Анжелес шаарында бир адам сөз эркиндиги, теңдик жана социалдык адилеттүүлүк үчүн бош белгини көтөрүү менен демонстрациялап жатат. Дүйнө жүзү боюнча адамдар ар кандай себептерден жана маселелерден улам нааразычылыктарын билдирүү үчүн бош белгилерди колдонуп келишет. Бул, мисалы, үнүн басуу же цензурага дуушар болууда сыр болгон же көрүнбөгөн билдирүүлөр аркылуу каршылык көрсөтүүнүн чыгармачыл жолу катары колдонулушу мүмкүн.

4

Тайвань бир жыныстуулардын никесин мыйзамдаштыруу алдында турат. Тайвандык активисттер мыйзам чыгаруучу орган Юандын (мыйзам чыгаруу жыйыны) алдына чогулуп, бир жыныстуулардын никесин тез арада мыйзамдаштырууга дилгирлик жана колдоо көрсөтүү үчүн чогулушту. Жергиликтүү ЛГБТИ уюмдары асан-үсөн түстөгү пластикалык карталарды камдашып, катышуучулардан уюлдук телефондорунун жардамы менен “Тайванды жарыктандыруу” үчүн түстүү нурларды жаратууну суранышты.

5

Искусство коомдук өзгөрүүлөрдүн таасирдүү куралы, анткени жаратуучулар өздөрүнүн чыгармачылыгын жана талантарын адилеттүүлүккө чакыруу жана дүйнө жүзү боюнча адам укуктарын бузууларды токтотууга колдонушат. Бул жерде сүрөтчүлөр 2019-жылы Ливанда качкындардын жана мигранттардын коомчулугунан келген аялдардын кордолушуна жана эксплуатацияланышына, алардын эмгек шарттарынын жана жашоо-турмушунун начардыгына каршы болгон жамаат лидерлерин колдоо үчүн сүрөт тартып жатышат.

6

Тогодогу аял Беларус бийлигинин Микита Залатаруну бошотууга чакырган петицияга кол коюу менен 2021-жылы өткөн Кат жазуу марафонуна катышкан. Микита өспүрүм кезинде нааразылык акциясына катышкан деген жүйө менен кыйноого кабылып, далилдердин жоктугуна карабай, жашы жете электерди тарбиялоо колониясында беш жылга кесилген. 2021-жылы дүйнө жүзү боюнча миңдеген адамдар аны коргоо үчүн көптөгөн иш-аракеттерди аткарышты.

МАТЕРИАЛ

ОКУЯНЫ АЧЫП БЕРҮҮ

2022-жылдын 11-апрелинде таңга маал полиция Александранын жашаган жерине келип, үйүн тинтүүгө алып, аны “Орусия Федерациясынын Куралдуу Күчтөрүн колдонуу жөнүндө атайылап жалган маалымат тараткан” деген айып коюп камакка алган. Бул 2022-жылдын март айында орус бийликтери тарабынан Украинага басып кирүүсүн сынга алган орусиялыктарды токтотуу үчүн тез арада киргизилген Кылмыш-жаза кодексинин жаңы беренеси болчу. Бул жаңы кылмыш боюнча ондогон адамдар кармалган.

Александра Санкт-Петербургдагы супермаркетте товарлардын бааларын согушка каршы ураандар менен алмаштырган деп айыпталууда, бирок, бул эл аралык деңгээлде таанылган кылмыш эмес. Айыптоочу тараптын айтымында, Александранын 31-мартта супермаркеттеги акциясы “саясий кастык”, анткени Орусиянын куралдуу күчтөрүн колдонуу тууралуу “жалган маалымат таратуу” актысы болгон. Александра кармалгандан тартып эртеси саат үчкө чейин суракка алынган. Ал ошондон бери абакта өтө оор шарттарда кармалып келет.

Александра Скочиленко саламаттыгында глютен илдетинен (генетикалык глютенге чыдамсыздык) жабыркап келет. Эгерде ал тамак-ашта глютенди колдонсо, анда органдарынын иштебей калышы же онкологиялык жана аутоиммундук ооруларга чалдыгуу коркунучу бар. Тергөө абагында ага керектүү глютенсиз тамак-аш берилбегендиктен ал көп учурда ачка калууга аргасыз болот. Бул анын ден соолугуна жана саламаттыгына коркунуч туудурат. Александра ошондой эле тергөө абагынын кызматкерлери жана камералаштары тарабынан да куугунтукталып, коркутуп-үркүтүүлөргө кабылган. Эгер Александра күнөөлүү деп табылса, 10 жылга чейин эркинен ажыратылышы мүмкүн.

Александраны Amnesty International уюму “абийир туткуну” деп жарыялады: зордук-зомбулукту, жек көрүүчүлүктү колдонбогон же жактабаган жана ким экендиги үчүн гана камалган адам (сексуалдык ориентациясы, улуту, улуттук же социалдык теги, тили, туулгандыгы, түсү, жынысы же экономикалык статусу; же алардын ишенимдери, анын ичинде диний, саясий же башка ишенимдер бар).

© Александра Скочиленко

Жогоруда: Александра Скочиленко.

Төмөндө: Александранын өнөктөшү Соня Субботина Александранын сүрөтүн кармап турат.

КӨНҮГҮҮ

10 МҮНӨТ

Александранын окуясы менен таанышкандан кийин, төмөнкү адам укуктарын карап чыгыңыз жана алардын анын абалы менен кандай байланышы бар жана алар кантип бузулушу ыктымал экенин экиден болуп талкуулаңыз:

- **Ой-пикир жана сөз эркиндиги, анын ичинде маалыматты издөө, алуу жана таратуу эркиндиги**
- **Негизсиз камакка алуу жана адамдын эркиндиги менен жеке коопсуздук укугу**
- **Кыйноодон жана башка катаал мамиледен же жазадан эркин болуу укугу**
- **Ден соолук укугу**
- **Камакта жаткан учурда адамгерчиликтүү мамиле көрүү жана адамдын инсандык кадыр-баркынын урматталуу укугу**

ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ

СӨЗ ЭРКИНДИГИ УКУГУ

АУЖДНЫН 19-БЕРЕНЕСИ

“Ар бир адам өз ой-пикирин эркин айтууга укуктуу; бул укук эч кандай кийлигишүүсүз көз караштарды кармануу жана чек араларга карабастан маалыматты жана идеяларды каалагандай издөө, алуу жана таратуу эркиндигин камтыйт”.

Адам укуктарынын жалпы декларациясынын (АУЖДнын) 19-беренеси сөз эркиндигине болгон укукту коргойт. Сөз эркиндиги - сиздин өзүңүздүн жеке пикириңизди карманууга жана аларды бийликтегилердин кийлигишүүсүз эркин айтуу укугуңузга кепилдик берет. Буга коомдук нааразылык акциялары же жазуу материалдары, жалпы маалымат каражаттары, интернет жана көркөм чыгармалар аркылуу көз карашын билдирүү укугу кирет. Бул укук ар бир коомдо өтө маанилүү элемент катары каралат.

Бизге ар кандай ой-пикирлердин эске алынышы жана түрдүү идеялардын жарыяланышы үчүн идеялардын эркин агымы керек. Сөз эркиндигине болгон укук ачыктыкты жана жоопкерчиликти күчөтөт. Коркпостон же мыйзамсыз кийлигишүүсүз маалымат жана идеяларды издөө, алуу жана бөлүшүү укугу биздин жеке инсан катары билим алуубузга, өнүгүүбүзгө жана жамааттарыбызга жардам берүүдө абдан маанилүү.

Ошентсе да, жарандык активдүүлүк, саясатка катышуу, ачык-айкындык жана ишенимдүү маалыматка жетүү сыяктуу үчүн зарыл шарттардын барган сайын начарлап бараташы талаш-тартыштарды жаратууда. Айрыкча өз өлкөсүндөгү саясий кырдаалга келгенде, коопсуздуктан улам бары эле өз оюн ачык айта албайт. Айтылган идеялар же көз караштар статус-квого жана бийликтегилердин позициясына шек келтиргенде, сөз эркиндигине эң чоң коркунуч жаралат. Дүйнө жүзү боюнча сөз эркиндигинин, тынч чогулуштардын жана бирикмелердин укуктарын чектөөгө багытталган мыйзамдардын жана башка репрессиялык чаралардын саны өсүүдө. Бийликтегилер кылмыш, жарандык жана административдик мыйзамдарды кыянаттык менен пайдалануу аркылуу үн чыгаргандардын же бийликти сындагандардын ооздорун жабуу, куугунтуктоо жана кылмыш жоопкерчилигине тартуу коркунучтары бар. Бийлик нааразылык акцияларын күч колдонуу, негизсиз камоо жана адилет соттук териштирүү укугун бир нече жолу бузуу жана коркутуу менен токтотуп жатат. Дүйнө жүзүндө дээрлик ар бир өлкөнүн конституциясындагы “сөз эркиндигинин” баалуулугуна карабастан, бийликтегилер адамдарды ачык айтканы үчүн адатта камап коюшат же андан да жаман кылышат.

Бирок, коомдук ачык талкууларды өткөрүү үчүн зарыл болгон шарттар – жарандык активдүүлүк жана саясий катышуу, айкындуулук жана ишенимдүү маалыматка жетүү – барган сайын азайууда. Баардык эле адамдар өз пикирин билдирүүдө өзүн коопсуз сезе бербейт, айрыкча, бул өз өлкөсүндөгү саясий кырдаалга байланыштуу. Көбүнчө айтылган идеялар же пикирлер бийликтеги адамдардын статус-квосуна жана позициясына шек келтиргенде сөз эркиндигине коркунуч туулат. Дүйнөдө сөз эркиндигин, тынч чогулуштарды жана

бирикмелерди чектөөгө багытталган мыйзамдардын жана башка репрессиялык чаралардын саны өсүүдө. Бийликти сындагандар туура эмес колдонулган кылмыш, жарандык жана административдик мыйзамдардын аркасында оозун жабуу, жоопко тартылуу жана темир тор артында калуу коркунучунда турат. Бийлик күч колдонуп, коркутуу менен нааразычылык акцияларын токтотот; тынч демонстранттар өзүм билемдик менен камакка алынат жана алардын сот процесстери көп учурда адилет соттук териштирүү укуктарынын бир катар бузуулары менен коштолот. Дүйнөнүн дээрлик ар бир өлкөсүнүн конституциясында сөз эркиндигинин баалуулугу жазылганына карабастан, дүйнөнүн ар кайсы жеринде бийликтегилер сын пикирлерди айтканы үчүн адамдарды камакка алып, кордоп келишет.

СӨЗ ЭРКИНДИГИНЕ БОЛГОН ЧЕКТӨӨЛӨР

Эл аралык мыйзамдар сөз эркиндигин коргогону менен, бул абсолюттук укук эмес жана башкалардын укуктарын коргоо үчүн айтылгандар мыйзамдуу түрдө чектелиши мүмкүн болгон жагдайлар бар. Мисалы, билдирүүлөр башкалардын укуктарын бузган же жек көрүүчүлүктү жактаган жана басмырлоону же зомбулукту үндөгөн учурларда. Жек көрүүчүлүктү пропагандалоо, же жек көрүүчүлүк сөз катары да белгилүү, башкалардын укуктарына, өзгөчө тең укуктуулукка жана дискриминацияга жол бербөө укуктарына коркунуч туудурат. Ошондуктан мамлекеттердин мындай жек көрүүчүлүктү таркатышы мүмкүн болгон нааразылык акцияларына чектөөлөрдү киргизүүсү мыйзамдуу. Бул чектөөлөр мыйзамдуу болушу үчүн жек көрүүчүлүктү жактоо белгилүү бир топтун мүчөлөрүнө карата жек көрүү сезимин ойготуучу идеяларды же пикирлерди билдирүүдөн да көбүрөөк болууга тийиш. Жек көрүүнүн жактоочусу катары каралышы үчүн билдирүүдө башкаларды дискриминациялоого, кастык кылууга же каралып жаткан топко же жеке адамдарга зомбулук көрсөтүүгө үндөө ниети так көрсөтүлүшү керек.

Бирок, көптөгөн өлкөлөрдүн бийликтери өз ыйгарым укуктарын кыянаттык менен пайдаланып, сынды басуу жана тынч оппозициянын оозун жабуу үчүн сөз эркиндигин кылмыш катары эсептеген жана чектеген мыйзамдарды кабыл алып келишет. Сынчыл сөздөр, каршы пикирлер жана нааразычылыктар онлайн жана офлайн режиминде дайыма цензурананат, жазаланат же башка жол менен бөгөттөлөт. Бул көбүнчө терроризмге каршы күрөш, коомдук тартип, улуттук коопсуздук же диндин атына жамынып жасалат. Бирок, адам укуктарын сыйлоо улуттук коопсуздуктун жана коомдук тартиптин бир бөлүгү болуп саналат жана сөз эркиндигине болгон укук адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамдардын алкагында корголот.

МАТЕРИАЛ

АЛЕКСАНДРАНЫН ОКУЯСЫ

Камакка алынганга чейин Александра (же кыскача Саша) ар кандай музыкалык аспаптарда ойноп, жашоосун искусство жана музыка дүйнөсүнө толтурган. Жакшы күндөрүндө ал пианинодо, гитарада, мандолинада жана флейтада ойногонду жактырчу жана чогуу ойногусу келгендер үчүн чакан кечелерди уюштурчу.

Александра Орусиянын Украинага басып киришинен тынчсызданып, 2022-жылдын 31-мартында өз алдынча ага каршы чара көргөн. Ал Санкт-Петербургдагы жергиликтүү супермаркетте товарлардын баалары жазылган этикеткаларды, орустардын Украинага басып кириши тууралуу маалымат жазылган кичинекей кагаздар менен алмаштырган.

2022-жылдын 11-апрелинде таңга маал полиция Александраны камакка алып, ага “Орусия Федерациясынын Куралдуу Күчтөрүн колдонуу жөнүндө атайылап жалган маалымат тараткан” деген айып таккан. Бул берене орус бийлигинин Украинага басып кирүүсүн сындаган орусиялыктарды токтотуу максатында 2022-жылдын мартында Кылмыш-жаза кодексине шашышыл түрдө киргизилген. Бул жаңы кылмыш беренеси боюнча буга чейин ондогон адамдар кармалган.

Александра ошондон бери абакта өтө оор шарттарда кармалып турат. Ал глютен илдетти менен ооруйт жана тергөө абагында керектүү глютенсиз тамак-аш менен камсыз болбогондуктан ачка калууга аргасыз болот. Александра тергөө абагынын кызматкерлери жана камералаштары тарабынан да кысымга кабылып келет. Эгер Александра түрмөдөн деп табылса, 10 жылга чейин эркинен ажыратылышы мүмкүн.

© Александра Скочилёно

© Александра Скочилёно

© Александра Скочилёно

Жогорудан төмөн карай: Александранын сүрөттөрү.
Александра Скочилёно кармалып турган абак жайы.
Александранын түрмөдөн тарткан сүрөтү.

ЭЛ АРАЛЫК МУНАПЫС УЮМУ

ЖӨНҮНДӨ

Эл аралык Мунапыс Уюму - бул 10 миллиондон ашык адамдын адилетсиздикке каршы күрөшкөн глобалдык кыймылы. Биз адам укуктарын бардык адамдар пайдалана тургандай дүйнө үчүн үгүт иштерин жүргүзүп келебиз.

Биз качан жана кайсы жерде мыйзам бузуулар болбосун аларды иликтеп, фактыларды ачыкка чыгарабыз. Бийликтегилерди, ошондой эле ишканалар сыяктуу башка таасирдүү топторду колдоо менен алардын берген убадаларын аткарып, эл аралык мыйзамдарды сыйлашына аракет көрөбүз. Биз менен иштешип жаткан адамдардын таасирдүү окуяларын айтып берип, дүйнө жүзү боюнча миллиондогон колдоочуларды өзгөртүү үчүн өнөктүккө жана алдыңкы катардагы активисттерди коргоого мобилизациялайбыз. Билим берүү жана тренингдер аркылуу элди өз укуктарын талап кылууну үйрөтөбүз жана колдойбуз.

Биздин иштер адамдарды коргойт жана күчтөндүрөт - өлүм жазасын алып салуудан сексуалдык жана репродуктивдик укуктарды өнүктүрүүгө; дискриминацияга каршы күрөшүүдөн качкындардын жана мигранттардын укуктарын коргоого чейин иш алып барабыз. Кыйноочуларды жоопко тартууга, репрессивдүү мыйзамдарды өзгөртүүгө жана өз оюн айтканы үчүн камалгандарды бошотууга жардам беребиз. Эркиндигине же кадыр -баркына коркунуч туулган ар бир адам үчүн чакырык жасайбыз.

AMNESTY INTERNATIONAL УЮМУ ЭЛ АРАЛЫК КАТЧЫЛЫК

Питер Бененсон Хаус
Истон көчөсү, 1
Лондон WC1X 0DW
Бириккен Королдук

Индекс: 32/5902/2022 Кыргыз
Сентябрь 2022
т: +44 (0)20 7413 5500
ф: +44 (0)20 7956 1157
электрондук дарек: contactus@amnesty.org

<https://eurasia.amnesty.org/>

Башка түрдө көрсөтүлбөгөн учурда
бардык сүрөттөр © Эл аралык
Мунапыс Уюмуна/Amnesty
International таандык.
Мукабадагы сүрөт: © Александра
Скочиленко

УКУКТАР
ҮЧҮН
ЖАЗ

AMNESTY
INTERNATIONAL

